

Boekbesprekingen

GÉRARD MENDEL: *Bevrijding van het kind. Een analyse van het verschijnsel gezag.*

Nederlandse vertaling: Ellen L. Nagel, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1977 (1e Franse editie 1971, Payot, Paris), 205 p., ISBN 90 6001 419 9, f 28,50

Het schijnt niet iedereen duidelijk te zijn, dat kinderen niet om hun leven gevraagd hebben en dat dus het eerste basisfeit van geboorte en ontvangst van het kind dat der verantwoordelijkheid is voor de conceptie en geboorte van een kind. Niet 'gezag' of 'macht' of 'geweld', waarvan Mendel vol zit. Verantwoordelijkheid veronderstelt betrouwbaarheid en een mate en wijze van bekwaamheid. Ook deze basis-kategorieën ontbreken bij Mendel. En daarmee is het onmogelijk geworden op pedagogisch verantwoorde wijze over (pedagogisch) 'gezag' te schrijven. Of het zij dan louter negatief. Dit doet niets af aan het feit, dat de vertaling van mej. Nagel onze volle waardering verdient. Zij kon het boek niet voor hem opnieuw bedenken en herschrijven.

Een stuk, stukjes of helemaal 'gelijk' hebben, is een vaak onhoudbare, onrealiseerbare opgave voor velen. Voor velen als persoon (bijv. de auteur van dit boek), voor velen op redelijke levenstermijn, voor velen bij een toenemende genuanceerdheid van de materie die hun onbekend is gebleven (zoals bijv. aan de auteur van dit boek). De tekst zelf is echter van een soms bijna raadselachtige pedagogische onkunde. Er ontstaan hierdoor hoogst pretentieuze terminologische verwardheden en, als totaal, een negatieve kanker-test.

Wij staan paf als wij de naam en het werk van de geniale - en ook psychoanalytisch! - zeer wel geïnformeerde psycholoog-socioloog, medicus en filosoof Roger Mucchielli nergens tegenkomen. Het is heus allemaal in het Frans geschreven en daar hoeft het bezwaar dus niet te zitten. Vreemd ook dat wij niets horen bijv. over de 'Psychogenèse des névroses et des psychoses' (Bibl. neuropsychiatrie de langue française). Dat hem de pedagogische literatuur onbekend is, past bij de Fransman en bij zijn vakopleiding.

Elders lezen wij dat een 'adolescent' toch wel dadelijk

'een aantal boeken over het probleem (van de waanzin) gelezen zou hebben'. Daarbij zou zijn onbehagen en zouden gerezen vragen 'al gauw gesmoord zijn door de verklaringen en de antwoorden, die de volwassenen aan hen zouden kunnen overdragen'. Ik heb zeer veel met 'adolescenten' te maken gehad in binnen- en buitenland, o.a. in Frankrijk, maar heb de hier bedoelde adolescenten nooit ontmoet. 'Een aantal boeken' over 'het' probleem van de waanzin, met 'al gauw' gesmoord onbehagen - eer in tegendeel. En: 'de' verklaringen, 'de' antwoorden? En vervolgens: dat 'de' 'adolescenten van tegenwoordig' een 'afwijzende houding tegenover de wetenschappelijke erfenis' zouden aannemen, hangt wel, o.a. ten zeerste af van de vraag over welke wetenschap het gaat en bijv. welke politieke 'erfenis' er mee verbonden is of wordt. Veel wordt zeer gaarne door hen als onaantastbare waarheid aangenomen. Mendel ziet dat geheel over het hoofd. Wij lezen: 'Het verschijnsel gezag is onlosmakelijk verbonden met het geloof in een religieuze of niet-religieuze transcendentie, enz.' 'De psychologische manifestaties van het gezag liggen tussen een eerste toepassing van kracht. - Het gezag, misleidend masker van het geweld,'

Wanneer ik deze auteur enig gezag mocht toeschrijven, is dat niet verbonden met een religieuze of niet-religieuze transcendentie ... Zijn eventuele gezag manifesteert zich niet in de toepassing van zijn kracht en zijn eventuele gezag verbergt alleen geweld als hij door geweld bepaald wordt en niet door redelijkheid. Aangezien ik bij de lezing van dit boek in toenemende mate de verantwoorde redelijkheid mis, zou ik dus de schrijver verholen geweldpleging moeten toeschrijven. Ik ben er niet zeker van dat wij niet met deze instelling in wezen gekonfronteerd zijn bij Mendel.

M. J. Langeveld

Ton Beekman en Karel Mulderij, *Beleving en Ervaring. Werkboek fenomenologie voor de sociale wetenschappen.* Boom Meppel Amsterdam 1977. f 19,50. ISBN 90 60009 290 2.

Beleving en Ervaring is zo geschreven dat de lezer wel gedwongen is om het boekje en de erin aanbevolen werkwijze te aanvaarden of te verwerpen. De auteurs

zetten zich namelijk voortdurend af tegen bezwaren die tegen fenomenologie worden ingebracht en schuwen de aanval in de richting van door hen als eenzijdig ervaren

wetenschapsconcepten niet. Zij zien de fenomenologische methode als een tussen andere, maar hebben grote bezwaren tegen degenen die een harde wetenschap voorstaan en presenteren hun benadering als een noodzakelijke aanvulling. Het niveau waarop de lezer de keuze gelaten wordt is niet wijsgerig. Ingaan op te diepzinnige vragen zou 'ons pijsnel in de afgronden van de filosofie voeren en vandaar keren weinigen terug in de dagelijkse werkelijkheid' (79). Het boekje beperkt zich tot 'een actieve kennismaking met de fenomenologie'. Door te laten zien wat fenomenologie kan, moet de lezer overgehaald worden tot een fenomenologische aanpak. Het eerste hoofdstuk draagt de titel: 'Inleiding: fenomenologie en gewoon doen'. Duidelijk wordt dat fenomenologie niet zo simpel is hoewel zij start vanuit de dagelijkse ervaring. Zij bestaat uit drie fazen. Het verzamelen of produceren van belevingsmateriaal, de analyse ervan en het doen van aanbevelingen op basis van die analyse. Het tweede hoofdstuk 'Een eerste kennismaking met fenomenologie en hoe we werkten met studenten' opent met een beschrijving van ervaring met wetenschap. Een van de auteurs vertelt hoe hij ondanks het feit dat hij erg geboeid werd door meten, door cijfers, tijdens zijn opleiding bevangen werd door twijfels 'Heel langzamerhand be kroop me echter het gevoel het niet meer over de dingen te hebben waar ik mee begonnen was, bijvoorbeeld in de onderwijskunde niet meer over kinderen en leerkrachten' (19). Een opmerking van Linschoten dat 'de beschrijving van water als H_2O de vreugde van zwemmen of vissen (niet) vermindert of ontkent' wijst de richting om uit het dilemma te komen om te moeten kiezen tussen exactheid aan de ene kant en aansluiting bij de eigen beleving aan de andere kant. De oplossing ligt in de fenomenologie. Maar die is immers vaag, subjectief, onwetenschappelijk a-historisch en a-politiek. 'Opvoedingswetenschappers die naam gemaakt hebben en aan de fenomenologie een warm hart toedragen, schuiven dergelijke etiketten glimlachend terzijde; zij weten wel beter. De beginnende en zelfs gevorderde student heeft het gevoel z'n fenomenologische opvatting voortdurend te moeten verdedigen' (21). De auteurs proberen vervolgens aan te tonen dat fenomenologie niet vaag is. Zij doen dat door te laten zien hoe een fenomenoloog te werk gaat. Dan blijkt dat subjectiviteit wordt tot intersubjectiviteit. Zij laten zien hoe studenten belevingservaringen noteerden en gaven aan de hand van die voorbeelden een aantal adviezen. Zo is er het advies om bij beschrijvingen interpretaties en causaliteiten te vermijden. Men moet verschillende belevingsbeschrijvingen met elkaar confronteren en er een zekere gelijkblijvende structuur in blootleggen. Men moet variaties bedenken in belevingen, zijn eigen belevingsmateriaal aanvullen 'met nieuw materiaal zoals gedichten, roman-teksten, dagboekteksten, volkswijsheden, afbeeldingen, bandmateriaal, observaties etc.' (47). De auteurs leggen uit dat fenomenologisch onderzoek wordt gedaan met het oog op handelingsconsequenties en daarom niet a-politiek is. 'Kennis van historie kan hier relativerend werken' (51). A-historisch is de fenomenologie dus ook al niet. Tussendoor wordt het advies gegeven om andere methoden niet te verwaarlozen. Vervolgens wordt

uitgelegd hoe men belevingsmateriaal van kinderen kan verzamelen. Vanuit deze praktische adviezen komen de auteurs tot korte uiteenzettingen over 'bestaande fenomenologische analyses' over de cultuurgebondenheid van fenomenologie en over een fenomenologische misslag. Buytendijks 'Vrouw'. Zij sluiten dit af met de opmerking 'fenomenologische analyses leveren geen onveranderlijke kennis, maar kennis die aan alle kanten gebonden is; door de waarnemer, door de tijd, door de cultuur en door de taal' (62). In het derde hoofdstuk 'Kennis en werkelijkheid' doen de auteurs een poging om de 'argeloosheid' van de vorige hoofdstukken in dit 'halfweg wetenschappelijk werk' op te heffen. Dat gebeurt dan niet door 'studeerkamervolledigheid' maar door middel van een 'fenomenologische bewijsvoering'. Iedereen beleeft zijn eigen wereld, maar 'mijn wereld is ingebed in een wereld van gezamenlijkheid en ordening voor velen'. De schrijvers spreken over de wereld van de 'wide-awake adult' maar stellen daarnaast ook die van de 'wide-awake child'. Bij alle mogelijke varianten van leefwerelden is iedere wereld te begrijpen en te beschrijven vanuit de bedoelde wereld. De onderlinge relaties tussen al die leefwerelden zijn uiterst ingewikkeld. Na deze beschouwingen komen de auteurs tot een uitweiding over kennis. Hier stellen zij dan uitdrukkelijk dat zij geen filosofie wensen te plegen. Wetenschap wordt vervolgens getekend als een manier van ordenen. 'Wetenschap is weten net als in het dagelijkse leven' (83) alleen wordt er meer systematisch, meer reflexief en meer kritisch geordend. Na deze beschouwingen verrast het niet meer dat de auteurs als taken voor een 'emancipatorische mensbetrokken wetenschap' zien het geven van beleidsadviezen die helder, openbaar en gebaseerd op eerbied voor de mens zijn. In het slothoofdstuk is het vervolgens hun bedoeling om de fenomenologische methode nog eens te bezien. Zij concluderen daarin: 'subject-betrokken ervaringsanalyse houdt het besef levend dat de analyse steeds terug moet naar de door en door individuele werkelijkheid' (93). Dat is nodig om de bedreiging die uitgaat van positivisme te bestrijden. Het is Feyerabends 'Tegen de Methode' die 'hooggestemde wetenschappers' een toontje lager laat zingen. De auteurs bepleiten opnieuw tegenover de harde wetenschap een wetenschap die aandacht geeft aan de eigen ervaringen, aan de ervaringen van anderen en aan onze reacties op de uitingen daarvan. De fenomenoloog heeft vanuit zijn leefwereld te beginnen zonder vaste schema's vooraf, niet introspectief maar zich bewust van de wereld om zich heen, systematisch bezig om variante ervaringen te vergelijken, zoekend naar relatief constante structuren, zich houdend aan zijn bedoelingen die altijd bestaan in het willen bijdragen aan de realisering van menselijke waarden. De fenomenoloog moet in staat zijn om afstand te nemen van zijn materiaal maar moet tegelijk keuzen durven te maken voor bepaalde bedoelingen. In een nawoord pleiten de auteurs bogmaals voor een soepele inpassing van de fenomenologie binnen de sociale wetenschappen en met name de pedagogiek en de psychologie. Zij sluiten af met een aanhangsel waarin zij laten zien hoe cursisten reageerden op hun onderwijsaanbod en bespreken tenslotte kort een aantal boeken die een

verdere ingang kunnen bieden tot de fenomenologie.

Ik zal mij niet laten verlokken tot een stellingname voor of tegen dit boekje. Mijn beleving ervan is vooral te beschrijven als twijfel. Twijfel of deze benadering van de fenomenologie wel, zoals gepretendeerd wordt, een voortzetting is van een traditie die in de 'Utrechtse school' ooit gestalte kreeg en twijfel of de gepresenteerde werkwijze aansluit bij vragen naar wetenschap van dit moment. De schrijvers willen niet in wijsgerige discussies maar nemen terloops wel standpunten in die vergaande consequenties hebben en die niet zo vanzelfsprekend zijn. Zij laten daardoor de lezer zitten met allerlei vragen naar wat zij precies bedoelen met 'menswaardig', met 'intersubjectief', met 'reflexief ordenen' en zomeer. Op p. 139 schrijven de auteurs in een korte bespreking van

Strasser's 'Fenomenologie en empirische menskunde': 'Het verhinderde niet dat de meeste Nijmegenaren in twee werelden gingen wonen: enerzijds in een filosofische, onbegrepen en weinig werkzame wereld, anderzijds in een wereld die empirisch-analytisch was. Moeilijk boek'. Zonder dat ik dit zou willen zien als een juiste beschrijving van de Nijmeegse situatie meen ik wel dat degenen die lijden aan deze vorm van gespletenheid door het boekje van Beekman en Mulderij niet geholpen worden.

Daarvoor is het denk ik een te gemakkelijk boek, dat wil zeggen een boek dat het karakter heeft van een reclameboodschap en te weinig van een geordend betoog.

H. C. de Wolf

Mededelingen

Afscheid dr. J. H. N. Grandia

Op 30 augustus 1978 heeft dr. Grandia, wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, afscheid genomen als leider van het project Onderwijs en Sociaal Milieu en adjunct-directeur van de Rotterdamse School Advies Dienst. Met Koos Postema als interviewer werden door verschillende mensen aspecten van zijn leven belicht. Onvermeld daarbij bleef, dat hij van 1958 tot 1971 redactie-secretaris van Pedagogische Studiën is geweest. Zijn opvolger bij het project OSM is drs. J. Slavenburg.

Eerste aankondiging van de Vierde Onderwijssociologische Conferentie

Op initiatief van de Stuurgroep Onderwijssociologie, het interuniversitair samenwerkingsverband van onderwijs-sociologen, zal op 11 en 12 juni 1979 in het Conferentiecentrum Woudschoten te Zeist de Vierde Onderwijssociologische Conferentie worden gehouden. Het thema van de conferentie is Onderwijs-Kwalificatie-Arbeidsmarkt. Vanuit een onderwijssociologisch perspectief zal een verbinding worden gelegd tussen nieuwe theoretische benaderingen van het begrip kwalificatie en aanzetten tot onderzoek van de relatie onderwijsarbeidsmarkt, waarbij het meer dan alleen om de aansluitingsproblematiek gaat. De voorbereidingscommissie is bezig met een introductie op en inhoudelijke uitwerking van het thema. Begin oktober zal dit beschikbaar komen en kan het worden aangevraagd door allen, die een bijdrage aan de conferentie willen leveren.

Nadere mededelingen over programma en aanmelding volgen nog. Voor aanvragen en verdere inlichtingen kunt u contact opnemen met: H. Kleijer of G. G. Beekenkamp, SISWO, Oude Zijds Achterburgwal 128, 1012 DT Amsterdam tel.: 020-24 00 75.

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift / Forum voor Opvoedkunde
3e jaargang, nr. 7, 1978

Onderzoek naar factoren die door leerkrachten basisonderwijs als beïnvloedend en remmend ervaren worden,

door R. Vandenberghe, m.m.v. H. Denoo en F. de Roo
Residentiële behandelingsplanning als proces, door M. Klomp en P. W. H. M. van Oeffelt
De derde weg, de cultuurhistorische benaderingswijze, door H. Kleijer
Kroniek en documentatie
Boekbespreking
Ingekomen boeken
Uit andere tijdschriften

Tijdschrift voor Orthopedagogiek
17e jaargang, nr. 7/8, juli/augustus 1978

Van de redactietafel, door R. de Groot
Najaarsstudiedagen van de vereniging voor orthopedagogische activiteiten O. en A.
Regionale studie-bijeenkomsten 1978
Achtergronden van leerproblemen, door R. de Groot en F. S. Morgenstern
Enkele gedachten over een integrale behandeling van kinderen met ontwikkelingsstoornissen, door Th. Hart de Ruyter
Herinneringen van een medewerkster van het eerste uur, door W. M. C. van Zutphen
Bladegroens visie op spel en speelgoed, door Dr. Rimmer van der Kooij
Het sein staat op rood, door H. G. Antema
Reactie op artikelen
Berichten
Boekbesprekingen
Weetwinkel

Ontvangen boeken

Brus B. Th., *Leren bij Husserl; Zoekend naar een derde weg; Didaktiek naar menselijke maat*, driedelige dissertatie, Zwijssen, Tilburg, 1978, resp. f 26,50, f 21,- en f 12,50

Extra G., *Eerste- en tweede-taalverwerving*, Dick Courtinho B.V., Muiderberg, 1978, f 19,50

Davies I. K., *Lesgeven is vakwerk* (vert.: The management of learning, 1970) Educaboek B.V., Culemborg, 1978, f 39,75

Giorgi A., *Fenomenologie en de grondslagen van de psychologie*, (vert.: Phenomenology and the foundations of psychology, 1976), Boom, Meppel, 1978, f 22,-

Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek, *Taaldidactiek aan de basis* (2e druk), Wolters-Noordhoff B.V., Groningen, 1978, f 49,50

Oud J. H. L., *Systeemmethodologie in sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Alfa Antiquarian Booksellers, Nijmegen, 1978, f 37,50

Reijnders P. A. M., Bos A. G., Henstra G. en Hopman W. M., *De praktijk van de schoolleiding*, Deel I W.N.'s Pedagogische Bibliotheek, Wolters-Noordhoff B.V., Groningen, 1978, f 18,50

Reus J. de, *Leerlingendemocratie in Zweden* (A.P.S.-Cahier nr. 5), Van Walraven, Apeldoorn, 1978

Steels M., *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te*

Gent 1828-1914, Afdeling Drukknijverheid van het Stedelijk Technisch Instituut nr. 1 te Gent, 1978

Ontvangen rapporten

Innovatie Commissie Basisschool, 9e advies aan de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, *Over de inpassing van het stimuleringsbeleid in het beleid m.b.t. het innovatieproces basisschool*

Studiecentrum NCVO, Cahier nr. 7, *Eindeksamenkandidaten in het avondonderwijs*, een verslag van een onderzoek onder eindeksamenkandidaten in het avond-MAVO, -HAVO en -VWO.

Studiecentrum NCVO, Cahier nr. 8, *Studiestakers in het avondonderwijs*, een verslag van een onderzoek onder avondscholieren die hun MAVO-, HAVO- of VWO-studie voortijdig beëindigen.

Het project Onderwijs en Sociaal Milieu

Een bundel artikelen opgedragen
aan dr. Jan Grandia bij zijn afscheid
als projectleider.

Dries A. van Aarsen e.a.
366 p., f 42,50
ISBN 90.276.2495.x

In deze bundel wordt een overzicht
gegeven van de achtergronden en
de stand van zaken van het zoge-
naamde O.S.M.-project.

Een belangrijk deel van de bundel is
gewijd aan het uiteenzetten van de
inhoud van het programmapakket en
de voorlopige resultaten ervan.

Uitgeverij
Zwijsen b.v.

uzt

Postbus 805, 5000 AV Tilburg
Tel. 013-55 09 57
Ook via de boekhandel